

مسجد و خانواده

سید تقی واردی

حکیده

نگارنده از منظر جامعه‌شناسی و با استفاده از آیات و روایات به بررسی رابطه خانواده با مسجد پرداخته. انواع تعامل مسجد و خانواده و رابطه کمی و کیفی را مورد توجه قرار داده، سپس از آثار و فواید حضور خانواده در مسجد لزوم استفاده مفید و مشروع از مسجد و ممنوعیت استفاده‌های ابزاری و ممنوع از مسجد را مطرح و وظایف خانواده در برابر مسجد را برشمرد. در ذیل هر عنوان نکات مفید و سازنده‌ای را مطرح ساخته است.

اشاره

از زمانی که مشیت و اراده خداوند متعال بر این قرار گرفت که انسان به زمین هیوط و با تشکیل خانواده در این کره خاکی زیست نماید، از همان آغاز بشر به جایی که محل عبادت و راز و نیاز با خدا باشد، محسوس بود و بدین جهت انسان‌های موجود آن عصر با پدیده عبادگاه، آشنایی و رابطه ویژه‌ای داشتند و به مرور زمان، عبادت و پرستش خداوند سبحان در جایی به نام عبادتگاه یا مسجد، در زندگی انسان‌ها نهادینه شده است.

در تمام ادیان و مذاهب الهی عبادتگاه‌ها، جایگاه ویژه‌ای در نزد پیروان داشتند و از اعتبار و قداست خاصی برخوردار بودند.

هم اینک نیز پیروان ادیان و مذاهب موجود در دنیا، هر يك دارای عبادتگاه ویژه‌ای هستند و با مراجعه به آنها، اعمال عبادی خویش را انجام می‌دهند.

زرتشتیان در آتشکده‌ها، یهودیان در کنش‌ها، بوداییان و هندوها در معبد‌ها، مسیحیان در کلیساها، و راهبان در دیرها و مسلمانان در مسجدها عبادت‌های خویش را به جا می‌آورند و برای چنین مکان‌هایی اعتبار و قداست ویژه‌ای قائل‌اند.

در میان پیروان ادیان الهی، مسلمانان اهمیتی خاص برای عبادتگاه خود قائل‌اند، به طوری که در هر شبانه روز، پنج و یا حداقل سه بار به آن مراجعه می‌کنند و نمازها و عبادتشان را در آنجا انجام می‌دهند و در حقیقت، بخشی از عمر خود را در مساجد سپری می‌کنند و آن را خانه دوم خود می‌دانند.

در میان مسلمانان، خانواده به عنوان رکن رکین و زیرساخت اصلی و اساسی جامعه، در برقراری ارتباط معنوی و الهی مسلمانان با مسجد، نقشی مهم و منحصر به فرد بر عهده دارد و در هر عصر و نسلی مانع دوری و افتراق با مساجد گردیده است.

در این نوشتار موضوع «مسجد و خانواده» از منظر جامعه‌شناسی و با استفاده از آیات و روایات معصومین علیهم‌السلام بررسی می‌کنیم و آن را در بخش‌های ذیل پی می‌گیریم.

۱. رابطه خانواده با مسجد؛

۲. تعامل مسجد و خانواده؛

۳. آثار و فواید حضور خانواده در مسجد؛

۴. وظایف خانواده در برابر مسجد؛

۵. استفاده‌های مفید و مشروع از مسجد؛

۶. استفاده‌های ابزاری و ممنوع از مسجد.

امید است که این گونه نوشته‌ها و تلاش‌ها تأثیر به‌سزایی در اقبال، و رویکرد خانواده‌ها، به‌ویژه جوانان و نوجوانان میهن عزیز ما و سراسر جوامع اسلامی به مسجد، این پایگاه سترگ و بزرگ الهی در بر داشته باشد و آنان را از راه‌های انحرافی و فسادانگیز رهایی بخشد و رضایت خداوند سبحان و خرسندی صاحب الامر، حضرت حجة بن الحسن (عج) را در پی داشته باشد.

رابطه خانواده با مسجد

رابطه خانواده با مسجد، از چند جهت شایان بحث و بررسی است. اما در این جا تنها به بررسی رابطه کمی و کیفی می‌پردازیم.

۱. رابطه کمی

۱.۱) **رابطه موقت و محدود:** بدین‌گونه که انسان به وقت نیاز و یا در ایام خاص مانند ماه مبارک رمضان به مسجد روی می‌آورد و پس از رفع نیاز و یا پایان ایام خاص، رابطه خود را با مسجد کم و یا حتی ترك می‌کند.

این رابطه خالی از فایده و ارزش نیست، ولیکن مورد توصیه و سفارش الهی نیست و حتی مورد انتقاد و سرزنش قرار گرفته است زیرا به این معناست که انسان هرگاه به مصیبت و گرفتاری مبتلا شود، به خدا رو آورد و هنگامی که گرفتاری‌اش برطرف گردد، بار دیگر خدا را فراموش می‌کند. از این رفتار و کردار نکوهیده در چند جای قرآن، از جمله در این آیه شریفه انتقاد شده است:

« فَاذَا رَكبُوا فِي الْفَلَكَ دَعَاؤُا لِلَّهِ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ، فَلَمَّا نَجَّيْهِمُ إِلَى

الْبَرِّ

اِذَا هُمْ بِشُرَكْوَانٍ»^۱.

«هرگاه سوار کشتی شوند، خدا را از روی اخلاص و پاکی می‌خوانند و همین که به خشکی رسند [و از کشتی پیاده گردند] شرك می‌ورزند!». بی‌تردید هر کس به چنین روش و شیوه‌ای در استفاده و بهره‌مندی از مسجد، روی آورد مورد نکوهش و سرزنش الهی قرار می‌گیرد و بدین جهت باید در حد امکان از آن پرهیز کرد.

۲ . ۱) **رابطه دایم و غیرمحدود:** رابطه نیک و پسندیده خانواده‌ها با مساجد، آن است که حد و حصری نداشته و دایم و همیشگی باشد و در حقیقت، مسجد خانه‌ای دیگر برای آنان باشد.

در قرآن کریم آمده است:

«وَأَقِمْوا وُجُوْهُكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ»^۲.

«توجه شما در هر مسجدی به او باشد و او را بخوانید، در حالی که دین (خود) را برای او خالص می‌گردانید».

این توصیه الهی بیان‌گر این معناست که انسان همیشه باید به خدا توجه داشته باشد و از روی اخلاص و نیت پاک، او را بخواند و برای این امر در عبادتگاه و به ویژه در مسجد، تأکید بیشتری شده است و این امر نشان دهنده لزوم حضور شایسته و بایسته مسلمانان در مساجد است.

پیامبر اکرم نیز در روایتی فرمود:

«مَنْ كَانَ الْقُرْآنَ دَرَبَتَهُ وَالْمَسْجِدَ بَيْتَهُ، بَنَى اللَّهُ تَعَالَى لَهُ بَيْتًا فِي

الْجَنَّةِ»

و **درجه دون الدرجه الوسطی»**^۳.

«هر کس که قرآن همدم او و مسجد خانه وی باشد، خداوند متعال خانه‌ای در بهشت برای او بنا و درجه‌ای پایین‌تر از درجه وسطی به وی عطا می‌کند».

۲ . **رابطه کیفی**

۱ . ۲) **رابطه فیزیکی و ظاهری:** گاهی اوقات، انسان به مسجد می‌رود و حضور فیزیکی و جسمی

در

آن پیدا می‌کند، ولی روحش در قید و بند چیزهای دیگر است و فکر و خیال او در عرصه‌های دیگر و خارج از حوزه معنویت و عبادت قرار گرفته است. چنین انسانی، رابطه بی‌حاصل و بی‌ارزش با مسجد برقرار کرده و از کسب ثواب و ارزش‌های معنوی و روحی محروم مانده است. محروم‌تر از او کسی است که در مسجد به کارهای غیرعبادی و حتی گناه آلود بپردازد.

پیامبر خدا در حدیثی فرمود:

«الْجُلُوسُ فِي الْمَسْجِدِ لانتظار الصلاة، عباده مالم يحدث».

قیل: یا رسول الله و ما يحدث؟ قال صلى الله عليه وآله:

«الاعتياب»^۴.

«نشستن در مسجد به انتظار نماز، عبادت است مادامی که حدیثی از او

سر نزند».

پرسیده شد: ای رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله به چه چیزی محدث می‌شود؟ فرمود:

«به غیبت کردن».

آری، غیبت از دیگران و سخن گفتن از کسی که در جمع آنان نیست و پرداختن به شایعات و پر و بال دادن به آنها و یا فرو رفتن در امور دنیوی و فارغ شدن از عبادت و پرستش الهی، منافات با روح عبادت و طاعت الهی دارد و انسان را به مقصود و مقصد

^۱ . عنکبوت / ۶۵ .

^۲ . اعراف / ۲۹ .

^۳ . الجعفریات، محمد بن محمد بن اشعث: ص ۲۱ : مستدرک الوسائل: ج ۲ ، ص ۲۵۷ .

^۴ . الکافی، شیخ کلینی: ج ۲ ، ص ۲۵۷ .

نمی‌رساند.

در روایات اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام آمده است:

«بأنتی فی آخرالزمان اناس یأتون المساجد، فیقعدون فیها حلقا، ذکرهم الدنیا و حب الدنیا، لاتجالسوهم، فلیس لله فیهم حاحه»^۵

«در روزگار آخرالزمان، مردمی وارد مسجد می‌شوند و حلقه‌ای برای خویش تشکیل می‌دهند و درباره دنیا و دوستی (مظاهر) دنیا به گفت‌وگو می‌پردازند (و از عبادت و نیایش غافل می‌مانند)، با چنین کسانی هم‌نشینی نکنید. زیرا خدا را (رغبت) و حاجتی به آنان نیست.»

۲. ۲) رابطه معنوی و باطنی: رابطه خانواده با مسجد باید مفید و ثمر بخش باشد و این رابطه، در صورتی برقرار می‌گردد که انسان با همه وجود خود در مسجد حضور پیدا کند و روح و روان خویش را با عطر معنویت و عبادت مسجد، معطر گرداند و علاوه بر حضور فیزیکی و جسمی، حضور معنوی و باطنی داشته باشد و اندیشه و توجهات او تنها به خدا و خداشناسی و خداستایی مشغول باشد و خود را از هر فکر و خیال دنیوی برهاند.

امام زین‌العابدین علیه‌السلام درباره حضور معنوی در مسجد فرمود:

«والمساجد بیوت الله، فمن سعی الیها فقد سعی الی الله و قصد الیه والمصلی مادام فی صلاته فهو واقف بین یدی الله عزوجل»^۶

«مساجد، خانه‌های خداست. پس هرکسی که به سوی آنها بشتابد، به سوی خدا شتافته و او را قصد کرده است و شخص نمازگزار، مادامی که در حال نماز است، در نزد پروردگار متعال قرار گرفته است.»

می‌توان از این حدیث شریف، چنین به دست آورد: انسانی که در مسجد، در حال نماز است و همه توجهات او تنها به سوی خداست و او را از روی اخلاص و ایمان، عبادت و پرستش می‌کند، چنین کسی توفیق لقای الهی یافته و به مقام بس والا و بزرگی نایل شده است.

تعامل مسجد و خانواده

خانواده، نهادی است اجتماعی و مسجد، مکانی است مقدس برای عباد مسلمانان، این دو پدیده، ارتباط تنگاتنگی با هم دارند و از یکدیگر متأثر و بهره‌مندند.

معمولاً هرگاه در ارتباط مسجد و خانواده کاوش می‌شود، رابطه يك سويه خانواده با مسجد بررسی می‌شود، در حالی که می‌توان ارتباط بین این دو نهاد مهم را دو جانبه در نظر گرفت و تعامل آن دو و با تأثیر هر يك در دیگری را در معرض بحث و بررسی گذاشت. در این جا به نمونه‌هایی از تعامل مسجد و خانواده اشاره می‌کنیم:

۱. وقف زمین برای مسجد: از موارد مفید و مهم تعامل خانواده با مسجد، اقدام این نهاد اجتماعی در وقف کردن زمین ملکی برای احداث مسجد است.

مسلمانان به پیروی از پیشوایان و امامان معصوم علیهم‌السلام از صدر اسلام تاکنون در این زمینه پیشتازند و از این سنت حسنه آنان در وقف زمین‌های خود برای مسجد است که شاهد شکوفایی این همه مسجد در سراسر جهان هستیم.

بدین لحاظ، خانواده‌هایی که توانایی مالی ساختن مسجد و یا فرصت و قدرت اداره کردن آن را ندارند، ولی زمینی دارند که برای ساخت مسجد کفایت می‌کند، می‌توانند آن قطعه زمین را برای احداث مسجد وقف کنند، تا زمینه‌ای برای دیگر مسلمانان فراهم گردد و آنان برای ساختن آن اقدام کنند.

وقف که معنی و مفهوم آن عبارت است از متوقف ساختن مالکیت خصوصی و شخصی و اقدام به عمومی کردن منافع آن در راه خدا برای استفاده دائمی مردم، دارای احکام فقهی و شرعی ویژه‌ای است که در کتب فقهی علما و رساله‌های عملیه مراجع تقلید بیان شده است و درباره آن، سفارش و توصیه‌های فراوانی شده است. از جمله این که در خبر صحیح از امام جعفر صادق علیه‌السلام روایت شده است:

«لیس یتبع الرجل بعد موته من الاجر الا ثلاث خصال: صدقه اجراها فی حیاة فیه تجری بعد موته و سنه هدی سنها فیه

یعمل بها بعد موته و ولد صالح یدعوا له»^۷

«انسانی که از دنیا می‌رود، دستش از تحصیل اجر و پاداش (کارهای دنیا) کوتاه می‌گردد مگر کسی که سه چیز از او به یادگار مانده باشد: ۱. کار خیری که در حیاتش آن را بنیان نهاده باشد و پس از وفات او به همان حال باقی بماند.

^۵ . تنبیه الخواطر، ورام بن ابی‌فراس: ج ۱، ص ۶۹ .

^۶ . من لایحضره الفقیه، شیخ صدوق: ج ۱، ص ۱۹۹ .

^۷ . الکافی، شیخ کلینی: ج ۷، ص ۵۶؛ وسائل الشیعة، شیخ حر عاملی: ج ۱۶، ص ۱۷۴ .

۲ . سنت و شیوه هدایت گری که در حیاتش نهاده باشد و پس از وفات وی نیز به آن عمل گردد.

۳ . فرزند صالح و شایسته‌ای از خود به جا گذاشته باشد که پس از وفات برای او دعا و طلب مغفرت نماید».

بی‌تردید آگاهی خانواده‌ها از این گونه احادیث، موجب رغبت بیشتر آنان به وقف کردن زمین‌های ملکی برای احداث مسجد می‌گردد. به ویژه اگر بدانند که در نزد خداوند متعال از چه جایگاه و منزلتی برخوردار می‌گردند. امام جعفر صادق علیه‌السلام در روایتی فرمود:

«ما من مسجد بنی، الا علی قبر نبی أو وصی نبی قتل، فاصاب تلك البقعة رشة من دمة، فاحب الله ان يذكر فيها»^۸.

«هیچ مسجدی بنا نمی‌گردد، مگر این که بر روی قبر پیامبر یا وصی پیامبری که به شهادت رسیده باشد قرار گیرد. پس به این مکان، قطره‌ای از خون وی اصابت کرده است و خداوند سبحان دوست دارد که در این مکان، ذکر و نیایش وی انجام گیرد.»

بنابراین، می‌توان به وضوح ملاحظه کرد که پدیده وقف، چه جایگاه مهمی در احداث مساجد دارد و خانواده‌های متدین و مؤمن چه نقش آفرینی‌هایی می‌توانند در این راه داشته باشند.

۲ . **ساخت و ساز مسجد:** خانواده‌های مسلمان و متدین در ساخت و مرمت مسجد، نقشی مهم برعهده دارند. آن‌ها با اختصاص بخش‌هایی از مایحتاج زندگی خویش برای ساخت و یا مرمت مسجد، در این امر خدایسندانه سهیم می‌گردند و از این راه، ایمان و هدایت خویش را به منصف ظهور می‌رسانند.

خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید:

« ما كان للمشركين ان يعمروا مساجد الله شاهدين على انفسهم بالكفر»^۹.

«مشرکان را لیاقت آن نباشد که مساجد خدا را آباد کنند، همان‌هایی که به کفر خود گواهی دهند».

این آیه نشان می‌دهد که مرمت مساجد و یا ساخت و ساز آن، توفیقی است از جانب خدا که نصیب کافران و مشرکان و بی‌دینان نمی‌شود، بل این توفیق الهی تنها سزاوار مؤمنان و خانواده‌های متدین و خداجوست که به جز خدا، به چیزی دیگر نمی‌انديشند. خداوند سبحان در دنباله همان آیه می‌فرماید:

«انما يعمر مساجد الله من آمن بالله و اليوم الآخر واقام الصلاة و آتی الزكاة و لم یخش الا الله، فعسی اولئك ان یكونوا من المهتدين»^{۱۰}.

«همانا آنانی که ایمان به خدا و آخرت دارند و نماز بر پا می‌دارند و زکات می‌پردازند و به غیر از خدا از کسی نمی‌ترسند، مساجد خدا را آباد می‌کنند. پس امید است این گروه از مؤمنان، جزو هدایت شدگان قرار گیرند».

پیامبر گرامی اسلام، حضرت محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله نیز درباره فضیلت ساخت مسجد فرمود:

«من بنی مسجدا فی الدنيا أعطاه الله بكل شبر منه [بكل ذراع منه] مسيرة اربعین الف عام مدینة من ذهب و فضة و در و یاقوت و زمرد و زبرجد و لؤلؤ»^{۱۱}.

«هر کسی در دنیا مسجدی بنا نماید، خداوند متعال به مقدار هر وجب [آن] و به نقلی فرمود: به مقدار هر ذراع [آن] به اندازه پیمودن چهل هزار سال، شهری به وی عطا می‌کند که همه آن از طلا، نقره، مروارید، یاقوت، زمرد، زبرجد و لؤلؤ باشد».

آن حضرت در روایت دیگر فرمود:

«من ابنتی لله مسجداً و لو مثل مفحص قطة، بنی الله له بیتا فی الجنة»^{۱۲}.

«کسی که برای خداوند مسجدی بسازد، اگرچه به‌مانند آشیانه‌پرنده‌ای باشد، خداوند متعال خانه‌ای برای او در بهشت بنا خواهد نمود».

^۸ . بحارالانوار، مجلسی: ج ۱۴ ، ص ۴۶۳ .

^۹ . توبه / ۱۷ .

^{۱۰} . توبه / ۱۸ .

^{۱۱} . ثواب الاعمال، ابوحنیفه مغربی: ج ۱ ، ص ۱۵۰ .

^{۱۲} . دعائم الاسلام، ابوحنیفه مغربی: ج ۱ ، ص ۱۵۰ .

در باره ساخت مسجد و یا مرمت و بازسازی آن، آیات و روایات فراوانی وجود دارد، که همه آنها مسلمانان متعهد و خانواده‌های دین مدار را تشویق و توصیه به این امر خداپسندانه می‌نمایند و با ایجاد اراده و عزم جدی در وجدان مسلمانان، آنان را در همه شهرها و روستاها و ادار به ساخت چنین پایگاه و مکانی مقدس می‌نمایند و از این راه جلوه‌ای زیبا و بی‌بدیل از یکتاپرستی و خداگرایی در جوامع بشری به وجود می‌آورند.

اما در این زمینه، توجه به این نکته برای سازندگان مساجد ضروری است که مسجد را باید طوری ساخت که از لحاظ مهندسی از استحکام و مقاومت در برابر بلایای طبیعی برخوردار و از نظر فضا، از هوا و نور کافی بهره‌مند و دارای امکانات فرهنگی و تسهیلات روز باشد و در محدوده طرح‌های شهرداری و زیباسازی شهری قرار نگیرد و از جنبه معماری نیز معیارهای اسلامی و ذوق و هنر دینی در آن محسوس و رویه قبله و دقیقاً به سمت آن (خدا) باشد.

۳ . اداره مسجد و تصدی امور آن: علاوه بر ساخت و ساز مسجد جدید و مرمت مسجدهای قدیمی و فرسوده، نقش خانواده‌ها در اداره مسجد و تصدی امور آن نیز می‌تواند بسیار برجسته و چشمگیر باشد، زیرا مسجد به خودی خود نمی‌تواند در اصلاح اخلاق و بازسازی روحی و روانی انسان تأثیرگذار باشد بل این متولیان و متصدیان امور آن هستند که از طریق مسجد و با بهره‌مندی از فضای مقدس و ملکوتی آن، نقش مسجد را در جامعه برجسته و فایده‌مند می‌نمایند.

متصدیان مساجد برای شادابی و طراوت این مکان مقدس و جذابیت آن برای اقشار گوناگون مردم، به ویژه جوانان، وظایف ذیل را برعهده دارند:

۱ . ۳) نظافت و پاکیزگی مسجد: مسجد نیز به مانند سایر بناها و ساختمان‌ها، نیاز به مراقبت

و نظافت دارد. چون رفت و آمد مردم در آن همیشگی و نامحدود است، باید نظافت و پاکیزگی آن نیز همیشگی و دایمی باشد و متصدیان امر آن، از ادای چنین وظیفه مهمی احساس خستگی نکنند و خود را کنار نکشند، به ویژه در اوقاتی که حضور مردم در آن بیشتر و چشمگیرتر است مانند روزهای جمعه و هنگام برپایی نماز جمعه و یا عیدها و هنگام برگزاری جشن‌های دینی و مذهبی و یا مراسم عزاداری و سوگواری و یا برای جلسات وعظ و خطابه. در حدیثی از رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله آمده است:

صلى الله عليه وسلم من كنس المسجد يوم الخميس و ليلة الجمعة،
فأخرج منه منية من التراب
ما يذر في العين، غفر الله تعالى له»^{۱۳}

«کسی که در روز پنج شنبه و شب جمعه، مسجد را نظیف و خاک و خاکروبه‌ای را که به چشم می‌آید بیرون بریزد، خداوند سبحان گناهانش را می‌آمرزد».

خانواده‌های متدین و محترم باید توجه داشته باشند که فضای بیرونی، حیاط و دیوارهای مسجد، فضای درونی، درها و پنجره‌ها، پرده‌ها، فرش‌ها، سجاده‌ها و هر چیزی که در مسجد استفاده می‌شود، باید از آنها مراقبت به عمل آید و در صورتی که نیاز به نظافت دارند، اقدام به نظافت و پاکیزه کردن آن نمایند.

۲ . ۳) روشن نگه داشتن مسجد: مسجد باید همیشه برای عبادت کنندگان مهیا و درهای آن

باز و چراغ‌هایش روشن باشد.

پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در این باره فرمود:

«من أسرج في مسجد من مساجد الله سراجاً لم تزل الملائكة و
حمله

العرش يستغفرون له مادام في ذلك المسجد ضوء من ذلك السراج»^{۱۴}

«کسی که در مسجدی از مسجدهای خدا چراغی بیفروزاند، مادامی که مسجد از نور آن روشن است فرشتگان و حاملان عرش پیوسته برای او طلب مغفرت می‌کنند».

بی‌تردید مقصود رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در روشن کردن مسجد، برپا داشتن آن برای عب

است، که در آن عصر نمونه برجسته آن روشن نگه داشتن مسجد بود. ولی امروز، نیازهای دیگری نیز به آن افزوده می‌شود، مانند وسایل سرمازا و گرمازا، تلفن، آب، کتابخانه، و حتی رایانه و خطوط اینترنتی. متصدیان مساجد باید به این گونه قضایا نیز توجه کافی داشته باشند.

^{۱۳} . من لايحضره الفقيه، شيخ صدوق: ج ۱ ، ص ۲۲۲ ؛ التهذيب، شيخ طوسي: ج ۳ ، ص ۲۵۴ .

^{۱۴} . التهذيب، شيخ طوسي: ج ۳ ، ص ۲۶۱ ؛ وسائل الشيعية، شيخ حر عاملی: ج ۵ ، ص ۲۴۱ .

۲. ۳) **جلوگیری از حضور برخی اقشار:** مسجد خانه دوم همه مسلمانان و مؤمنان است و ورود همگان در آن آزاد و بلامانع است، ولیکن در ورود برخی از اقشار، از جمله مجانین و دیوانگان و همچنین کودکان خردسال و غیر ممیز که نمی‌توانند نظافت و حرمت مسجد را نگه دارند، باید تأمل گردد.

در روایتی از پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌آمه است:

«**جنبوا مساجدکم صیانکم و مجانینکم**».^{۱۵}

«مساجد خود را از دسترس کودکان خردسال و دیوانه‌هایتان دور

نگه دارید».

هم‌چنین مردان و زنانی که نیاز به غسل جنابت دارند و یا خانم‌هایی که در ایام عادت ماهانه به سر می‌برند، حضورشان در مسجد جایز نیست. مگر این که از دری وارد و بی‌درنگ از در دیگر خارج شوند.^{۱۶}

آثار و فواید حضور در مسجد

در تعامل مسجد و خانواده، مواردی را که بازگو کننده نقش خانواده در ایجاد و اداره مسجد و طراوت و شادابی آن بود برشمردیم ولی نقش متقابل مسجد در ایجاد تغییر و تحول در اخلاقیات و روحیات انسان را در این بخش بررسی می‌کنیم:

اصولاً برای حضور خانواده‌ها و افراد مؤمن در مساجد، آثار و فواید فراوانی وجود دارد که تنها به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

۱. **تهذیب نفس:** انسان‌ها در رهایی از بند شیطان و رسیدن به کمال و درجات عالی انسانی نیاز مبرم به زدودن گناه و آلودگی‌های روحی و روانی از جسم و جان خود دارند و در این راه مسجد می‌تواند بهترین جایگاه تفکر و بازگشت به خویشتن باشد و انسان‌ها را به مقصودشان برساند. نقش مسجد در این امر مهم بسیار کارساز و برجسته است و در حقیقت، خانواده‌ها مدیون مساجدند زیرا دین و مذهب خود را در مساجد می‌شناسند و در این اماکن مقدس با پروردگار خویش راز و نیاز و روح و روان خویش را از آلودگی‌ها تصفیه و تزکیه می‌نمایند و با استغفار و توبه راه تقرب الی الله را می‌پیمایند.

۲. **ایمنی از بلاها و گرفتاری‌ها:** نظر به این که خانواده، در ساخت و ساز مسجد، نهایت دقت را به عمل می‌آورند و استحکام آن را مد نظر قرار می‌دهند و بنایی محکم‌تر و مستحکم‌تر از بناهای دیگر خویش می‌سازند، معمولاً ساختمان‌های مساجد پناهگاه و مأمن مؤمنان و مسلمانان در ایام سختی‌ها و گرفتاری‌ها است. هم‌چنین از لحاظ اجتماعی هرگاه مسلمانان با فشارهای حکومت یا با مخالفان عقیدتی و یا افراد ناباب روبه‌رو می‌شوند، مساجد را بهترین پناهگاه و آسایشگاه خویش می‌یابند.

رسول گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله در حدیثی فرمود:

«**إذا انزلت العاهات و الآفات، عوفی اهل المسجد**».^{۱۷}

«هرگاه بلاها و گرفتاری‌ها نازل شوند، اهل مسجد در عافیت و امنیت

خواهند ماند».

نمونه عینی مصداق این حدیث شریف را در زمان خودمان (یعنی در اواخر سال ۱۳۸۳) در «سونامی» جنوب شرق آسیا، به ویژه در کشور مسلمان‌نشین اندونزی ملاحظه کردیم.

از طریق رسانه‌های جمعی دیدیم و شنیدیم که بر اثر زلزله شدید و طوفان سهمگین دریا، بسیاری از شهرها و روستاها با خاک یکسان شد و بیش از دویست هزار تن کشته و بیش از آن زخمی شدند و میلیون‌ها تن خسارت دیدند و بلازده شدند، اما با شگفتی تمام، همگان دیدند که تنها ساختمان‌هایی که باقی ماندند و در این حادثه عظیم صدمه ندیدند و هم‌چنان سرپا بودند و پناهگاه سیل زدگان و آوارگان قرار گرفتند، همین مساجد بودند.

۳. **کسب رضایت پروردگار:** حضور خانواده‌ها در مسجد، موجب رضایت پروردگار سبحان از آنان می‌گردد و بردرجه قرب ایشان می‌افزاید.

امیرمؤمنان، امام علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام فرمود:

«**الجلسة فی الجامع خیر من الجلسة فی الجنة، لان الجنة فیها**

رضی نفسی، و الجامع فیہ رضی ربی».^{۱۸}

«نشستن در مسجد برای من بهتر از نشستن در بهشت است.

زیرا نشستن در بهشت مایه خشنودی نفس انسان است ولی نشستن در

مسجد، موجب خرسندی خدای سبحان است».

^{۱۵} . التهذیب، شیخ طوسی: ج ۳، ص ۲۵۴.

^{۱۶} . ر. ک: به رساله عملیه مراجع تقلید، بخش احکام جنابت.

^{۱۷} . اصل زید النرسی، الاصول الستة عشر: ص ۴۵.

^{۱۸} . فلاح المسائل، سید بن طاووس: ص ۹۰.

۴ . گشایش امور: با حضور انسان در مسجد و راز و نیاز با پروردگار متعال و دل سپردن به وی از روی اخلاص و نیت پاک، بسیاری از معضلات و مشکلات وی، راه حل پیدا می‌کند و اندکی بعد، خود به خود همه مشکلات و گرفتاری‌ها رفع می‌گردد و گشایش و راحتی در امور پدید می‌آید.

امام جعفر صادق علیه‌السلام در این باره فرمود:

«من مشى الى المسجد، لم يضع رجلا على رطب ولا يابس الا
سحت له الارض الى الارضين السابعة»^{۱۹}.

«هر کس به سوی مسجدی حرکت کند، بر هیچ‌تر و خشکی گام
نمی‌نهد، مگر این که از این زمین تا زمین هفتم، راه‌ها بر روی او
گشوده گردد».

۵ . افزایش حسنات و کاهش سیئات: رفتن به مسجد و بهره‌مندی از فضای عبادی و عرفانی آن، موجب افزایش حسنات و پاداش اخروی و کاهش سیئات و یا محو کلی آن می‌گردد. پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود:

«من مشى الى المسجد من مساجد الله، فله بكل خطوة خطاها

حتى يرجع الى منزله عشر حسنات و محى عنه عشر سيئات و رفع له عشر درجات»^{۲۰}.

«هر کس به جانب مسجدی از مسجدهای خدا برود، برای هرگامی که
بر می‌دارد تا آن هنگامی که به خانه‌اش برگردد، ده حسنه برای او ثبت
و ده سیئه و گناه از او محو و ده درجه بر جایگاه وی نزد خداوند
افزوده می‌شود».

۶ . رسیدن به فواید هشتگانه: اصیغ بن نباته، که از یاران و اصحاب نزدیک امیرمؤمنان علی‌
علیه‌السلام بود، از آن حضرت روایت کرد:

«هر که در مسجدی رفت و آمد داشته باشد، به یکی از این فواید
هشتگانه نایل خواهد شد:

- ۱ . برادر دینی که او را در راه کسب رضای خداوند یاری کند.
- ۲ . دانشی که راه‌گشا باشد.
- ۳ . نشانه و آیه‌ای که استوار باشد.
- ۴ . شنیدن سخنی که او را به راه راست هدایت‌گر باشد.
- ۵ . شنیدن کلامی که او را از تباهی و فساد باز دارد.
- ۶ . دستیابی به سنت و شیوه‌ای که پیروی شده باشد.
- ۷ . رسیدن به رحمتی که منتظر آن بوده است.
- ۸ . گناهی را از روی خوف و خشیت الهی و یا از روی شرم و حیا ترک کند»^{۲۱}.

۷ . آگاهی از احوال یکدیگر: از جمله مشکلات مهم جامعه اسلامی، بی‌خبری و ناآگاهی
مسلمانان از وضعیت و گرفتاری‌های دیگران است که از این راه، صدمات و خسارات‌های
فراوانی به آنان وارد می‌گردد. آنانی که از قدرت و یا ثروت سهمی دارند و به اصطلاح گلیم
خویش را از آب بیرون می‌کشند، تنها به خود و خانواده خویش می‌پردازند و همه راحتی آسایش را برای
خود طلب می‌نمایند. بدون اینکه دیگر مؤمنان و مسلمانان را در نظر داشته
و در فکر و اندیشه برطرف کردن مشکلات و گرفتاری‌های آنان باشند.
پیامبر عظیم‌الشأن اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله این مسئله را آن قدر مهم و خطیر دانست و به
مسلمانان

درخصوص آن هشدار داد که گویا مسلمانی را به آن منوط و مشروط نمود.

آن حضرت در حدیثی فرمود:

«من اصبح و لایهتم بامور المسلمین فلیس بمسلم»^{۲۲}.

هم چنین در جای دیگر فرمود:

«من سمع رجلا ینادی یا للمسلمین فلم یجبه فلیس بمسلم»^{۲۳}.

^{۱۹} . التهنید، شیخ طوسی: ج ۳، ص ۲۵۵ .

^{۲۰} . ثواب الاعمال، شیخ صدوق: ص ۲۴۲ .

^{۲۱} . فلاح السائل، سید بن طاووس: ص ۹۰ .

^{۲۲} . الکافی، شیخ کلینی: ج ۲، ص ۱۶۴ .

^{۲۳} . همان: ص ۱۶۳ .

به هر روی، حضور خانواده‌ها در مساجد و ملاقات با یکدیگر، در این مکان مقدس، می‌تواند این نقیصه را برطرف کند و آنان را از وضعیت یکدیگر آگاه و زمینه اقدام عملی افراد صاحب ثروت و یا صاحب قدرت، برای رفع گرفتاری‌های بیچارگان و مستمندان را فراهم کند.

وظایف خانواده در برابر مسجد

برای برخورداری از مساجدی با طراوت و نمازگزاران بسیار و مفید برای جامعه که موجب سرفرازی و سربلندی مسلمانان و مکانی مقدس برای تصفیه روح و روان آدمی و اصلاح و ارتقای اخلاق و کمالات انسانی باشد، مواردی در بخش «تعامل مسجد و خانواده» بیان شد؛ اینک مواردی به عنوان وظایف خانواده در برابر مسجد ذکر می‌گردد:

۱. **ادای حق مسجد:** مسجد، به عنوان پدیده‌ای مقدس و برخاسته از درون اسلام، بر عهده همه مسلمانان، به‌ویژه خانواده‌های متدین و مذهبی، حق بزرگی دارد و ادای حق آن بر همگان لازم و واجب است. حق مسجد آن است که برای آن اهمیت قائل شویم و توجه خاصی به آن کنیم و در آن همیشه رفت و آمد داشته باشیم و با حضور در آن، نمازهای خود را به جا آوریم و خدای سبحان را تسبیح و تقدیس نماییم. امام جعفر صادق علیه‌السلام در روایتی فرمود:

«ثلاثة يشكون الى الله عزوجل: مسجد خراب لا یصلی فیه اهله و عالم بین جهال و مصحف معلق قد و قع علیه الغبار لا یقرأ احد».^{۲۴}

«سه چیز در نزد پروردگار متعال [در روز قیامت] شکایت می‌کنند:

۱. مسجدی که خراب شده باشد و مردم در آن نماز نخوانند.
۲. عالم و دانشمندی که در میان جاهلان و نادانان قرار گرفته باشد.
۳. قرآنی که معطل مانده و گرد و غبار بر آن نشسته باشد و کسی آن را تلاوت نکند».

در این حدیث شریف، از استقبال نکردن مسلمانان به حضور در مسجد و نخواندن نماز و به‌جا نیاموردن سایر عبادات در آن و در حقیقت به ادا نکردن حق آن، اعتراض شده است. ولی باید توجه داشت که در میان مسلمانان گاهی مساجدی مجلل و با شکوه ساخته می‌شود اما استفاده بهینه عبادی از آن به عمل نمی‌آید. این‌گونه مساجد که در مناطق ثروتمندترین بیشتر به چشم می‌خورد، از نظر آبادی و عمران، خراب نیستند و حتی حضور مردم در آن چشم‌گیر است ولیکن از لحاظ معنوی، بی پایه و خراب‌اند. امام علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام فرمود:

«یأتی علی الناس زمان لا یبقی فیهم من القرآن الا رسمه و من

الاسلام

الا اسمه و مساجدهم یومئذ عامرة من البناء، خراب من الهدی، سکانها و عمارها شر اهل الارض».^{۲۵}

«روزگاری بر مردم خواهد آمد که از قرآن جز نشانی و از اسلام جز نامی باقی نخواهد ماند. مسجدهای آنان در آن روزگار از نظر ساختمان آباد، اما از نظر هدایت ویران است. مسجدنشینان و سازندگان آن بناهای شکوهمند، بدترین مردم زمین‌اند».

با این بیان روشن می‌شود که ادای حق مسجد، به این است که مسلمانان با صفای قلب و مهربانی با یکدیگر و با اجتناب از هرگونه حقد و کینه‌توزی و دشمنی علیه سایر مؤمنان و مسلمانان، تنها برای رضای خداوند متعال و عبادت و پرستش وی در مساجد حضور چشم‌گیر داشته باشند و با نفس‌های گرم و معنوی خویش به آن شادابی بخشند.

۲. **پرهیز از امور غیرعبادی:** مسجد، برای عبادت و بندگی خداوند سبحان است. اگر سخنرانی‌های مذهبی، مراسم دعا و مرثیه‌خوانی، قضاوت و داوری و چیزهایی از این قبیل در آن انجام گرفته و یا می‌گیرد، باید همه آن‌ها در راستای عبادت و دعوت به معنویت باشد. اما پرداختن به امور دنیوی و کارهایی که با روح عبادت و معنویت منافات داشته باشد، در درون مسجد ممنوع و غیر مجاز است. در منابع روایی آمده است:

«یأتی فی آخرالزمان أناس یأتون المساجد فیقعون فیها حلقا، ذکرهم الدنیا و حب الدنیا، لاتجالسوهم، فلیس لله فیهم حاجة».^{۲۶}

«از اهل‌بیت عصمت علیهم‌السلام وارد شده است: در دوره آخرالزمان، مردمی پیدا می‌شوند که در مساجد حضور پیدا می‌کنند و حلقه‌ای در آن تشکیل می‌دهند که گفت‌وگوی آنان دنیوی و دوستی دنیاست. [شما] با آنان هم‌نشینی نکنید، زیرا خدا را (به آنان رغبت و) به آنان حاجت نیست».

۲۴. الکافی، شیخ کلینی: ج ۲، ص ۶۱۳.

۲۵. نهج‌البلاغه، سید رضی: حکمت ۲۶۹.

۲۶. تنبیه الخواطر، ورام بن ابی‌فراس: ج ۱، ص ۶۹.

همچنین مسجد را نباید به محلی برای خرید و فروش کالا و یا محلی برای انعقاد پیمان‌های تجاری و بازرگانی و یا نوشتن قولنامه‌ها و چیزهایی از این دست، تبدیل کرد. امام جعفر صادق علیه‌السلام در این باره فرمود:

«**جنبوا مساجدکم البیع و الشراء**».^{۲۷}

«مساجد خود را از خرید و فروش (کالا و اجناس) دور نگه دارید».

۳ . آراستگی ظاهر و جسمی: علاوه بر آمادگی روحی و معنوی، از لحاظ ظاهری و جسمی نیز باید هنگام رفتن به مسجد مرتب و پاکیزه و آراسته بود.

امام جعفر صادق علیه‌السلام در روایتی فرمود:

«در شبی سرد، خدمتکار امام زین العابدین علیه‌السلام به نزدش رسید و

دید آن

حضرت بهترین لباس‌ها و عمامه‌ها را پوشیده و خود را به عطرهای

خوش بو، معطر کرده و از هر جهت خود را آماده و مهیا نموده است».

از وی پرسید: فدایت شوم، در این وقت شب با این هیأت و شکوه، به کجا تشریف می‌برید؟ فرمود:

«**الی مسجد جدی رسول الله** صلی‌الله‌علیه‌وآله، اخطب الحور العین الی

الله عزوجل».^{۲۸}

«قصد مسجد جدم رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله نمودم، تا حورالعین را از خدا

خواستگاری کنم».

بنابراین، پوشیدن لباس نظیف و تمیز، خوش بو کردن لباس و بدن و اصلاح سر و صورت از جمله وظایف خانواده‌ها هنگام رفتن به مسجد است.

همچنین باید از چیزهایی که کراهت و نفرت دیگران را در پی دارد، مانند خوردنی‌هایی که بوی بد تولید می‌کنند و یا استعمال دخانیات مانند سیگار و یا پوشیدن لباس‌های زننده و امثال آن، پرهیز کرد. محمد بن مسلم گفت: از امام باقر علیه‌السلام پرسیدم که خوردن سیر چه حکمی دارد؟ فرمود:

«همانا پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله به لحاظ بوی آن، از خوردن این خوراکی

ناخوشایند نهی می‌نمود. پس (بعد از خوردن آن) به مساجد ما نزدیک

نشوید. اما اگر کسی آنرا تناول کند و وارد مسجد نشود، اشکالی ندارد».^{۲۹}

۴ . برطرف کردن آلودگی‌ها: خانواده‌ها باید توجه داشته باشند که در و دیوار و فرش‌ها

و فضای درونی و بیرونی مسجد به هیچ وجهی به ناپاکی و نجاست آلوده نگردد و اگر چنین اتفاقی به وقوع پیوندد و جایی از مسجد و یا چیزی از آن آلوده گردد، بی‌درنگ باید رفع آلودگی شود.

پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله در حدیثی فرمود:

«**جنبوا مساجدکم النجاسة**».^{۳۰}

«ناپاکی‌ها و نجاست‌ها را از مسجدهای خود دور کنید».

ابی بن کعب روایت کرد: پیامبر بر دیوار مسجد، آب دهانی دید که بر آن چسبیده بود، آن حضرت با پارچه‌ای آن را پاک و تمیز کرد و آن پارچه را به بیرون انداخت و جای آن قسمت

را با عطر (و یا زعفران و یا ورس [بوته‌ای شبیه زعفران]) خوش بو نمود.^{۳۱}

به هر روی چه چیزهایی که مسجد را به نجاست آلوده می‌کنند و چه چیزهایی که مسجد را نجس نمی‌کنند ولی طبع از آنها اکراه داشته و ناخوش آیند باشند، باید از مسجد پاک گردد.

۵ . آرامش صوتی: مسجد، جای عبادت و تفکر و اندیشیدن درباره خود و خداوند است. لذا باید از آرامش خاصی بهره‌مند باشد. از این رو مؤمنانی که وارد مسجد می‌شوند،

لازم است در خواندن نماز، قرآن و دعا و مناجات، صدای خویش را بلند نکنند و اعمال خود را در حدی که مزاحمتی برای دیگران نداشته باشد، به طور آهسته انجام دهند.

پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در وصایای خود به ابوذر غفاری فرمود:

«**یا اباذر، من أجب داعی الله و احسن عمارة مساجد الله، کان**

ثواب

من الله الجنة».

فقلت: کیف یعمر مساجد الله؟ قال صلی‌الله‌علیه‌وآله:

^{۲۷} . الکافی، شیخ کلینی: ج ۳، ص ۲۵۴ .

^{۲۸} . الکافی، شیخ کلینی: ج ۶، ص ۵۱۷ .

^{۲۹} . همان: ص ۳۷۴ .

^{۳۰} . تذکره الفقهاء، علامه حلی: ج ۱، ص ۹۱ .

^{۳۱} . تاریخ المدینة، ابن‌شبه نمیری: ج ۱، ص ۲۴ .

«لاترفع فيها الاصوات ولا يخاض فيها بالباطل»^{۳۲}

«ای ابوذر، کسی که دعوت خدا را اجابت نماید و در ساخت مساجد خدا، خوب عمل کند، پاداش او از جانب پروردگار متعال، بهشت است.»
ابوذر پرسید: چگونه می‌توان مساجد خدا را آباد ساخت؟

پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود:

«(خوب ساختن مساجد خدا به این است که) در مساجد، صداها بلند نشود و در آنها (با گفت و گوهای بی حاصل) در باطل فرو نروند.»
البته باید توجه داشت که منظور از آلودگی صوتی در مساجد، گفت‌وگوهای بی‌حاصل و یا بحث‌ها و مجادله‌های باطل است که با روح عبادت، تفکر و اندیشیدن درباره خدا و قیامت، منافات دارد و مزاحمتی برای عبادتگرا به وجود می‌آورد. اما مباحثه‌های علمی و مذهبی، سخنرانی‌ها و خطابه‌های اخلاقی و برگزاری مراسم عمومی که هرماه با صدا و حتی صدای بلند باشد و منفعت آن به عموم عبادت‌کنندگان برسد، منعی در انجام دادن آنها نیست. زیرا این‌گونه اعمال در راستای تبلیغ دین و معنویت است و اجر و پاداش اخروی نیز دارد.
پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله، امامان معصوم علیهم‌السلام، و اسلاف صالح ما شیعیان از این شیوه تبلیغ بسیار استفاده و مردم را ارشاد و به صراط مستقیم هدایت می‌کردند.

استفاده‌های مفید و مشروع از مسجد

خانواده‌ها می‌توانند بیشترین فواید و فیوضات معنوی را از مساجد کسب کنند و در این مکان مقدس، روح و روان خود را از سرچشمه زلال و پاک عبودیت و عرفان، سیراب نمایند.
مناسب است، به برخی از فیوضات و بهره‌وری‌های معنوی خانواده‌ها از مسجد اشاره کنیم:

۱. برپایی نماز: مسجد، مکانی مقدس برای عبادت و کسب معنویت است و مسلمانان بهتر است همه نمازها، اعم از واجب و مستحب را در این مکان‌ها به‌جا آورند و به این مسئله توجه داشته باشند که پاداش فراوانی برای خواندن نماز در مسجد وجود دارد که در سایر اماکن بدان مقدار نیست. حتی در مساجد مخالفان و طایفه‌های اسلامی غیرشیعی نیز می‌توان حضور یافت و در آنها نماز خواند زیرا در این باره نیز پیشوایان معصوم علیهم‌السلام سفارش کرده‌اند.^{۳۳}

۲. نماز جماعت: خواندن نماز جماعت، فضیلت و پاداش بی‌شماری دارد و سفارش‌های بسیاری در دین مقدس اسلام در برپایی نماز جماعت و حضور مؤمنان در آن شده است. مسلماً برپایی نماز جماعت، در مسجد و حضور در آن، ثواب و پاداش بیشتری خواهد داشت لذا خانواده‌های متدین تلاش کنند نمازهای یومیه خود را در مساجد به جماعت برگزار کنند و از نماز خواندن به صورت فرادا خودداری نمایند.

۳. طلب حاجت: امام صادق علیه‌السلام فرمود: پدرم امام باقر علیه‌السلام هرگاه می‌خواست چیزی را از خداوند متعال درخواست نماید. به هنگام ظهر، مقداری صدقه می‌داد و سپس خود را خوش بو می‌نمود و عازم مسجد می‌گردید و در آن جا هر چه می‌خواست از خداوند متعال درخواست می‌نمود.^{۳۴}

۴. ذکر خدا: تسبیح و ذکر خداوند سبحان، از جمله اعمالی است که درخصوص انجام دادن آن در مساجد سفارش شده است.

امام صادق علیه‌السلام فرمود: مردی به محضر رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله رسید و عرض کرد:

مَسْجِدُ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ خَيْرِ الْمَسْجِدِ؟ چه کسی از اهل مسجد، بهتر از دیگران است؟
پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود:

«اكثرهم لله ذكرا»^{۳۵}

۵. وعظ و خطابه: برگزاری مراسم سخنرانی مذهبی و دینی در راستای ارشاد مسلمانان و آشنایی با احکام دین اسلام و مکتب حیات بخش اهل بیت علیهم‌السلام، از فیوضات گران‌سنگ مساجد برای خانواده‌ها به شمار می‌آید و لازم است در اجرای آنها دقت کافی و به‌نحو مطلوب استفاده شود. در این راستا مبلغان دینی و روحانیان معظم می‌توانند بیشترین بهره‌برداری معنوی را از این فرصت‌ها بکنند.

^{۳۲} . بحارالانوار، مجلسی: ج ۷۷، ص ۸۵.

^{۳۳} . بحارالانوار، مجلسی: ج ۷۷، ص ۸۵.

^{۳۴} . الکافی، شیخ کلینی: ج ۲، ص ۴۷۷.

^{۳۵} . همان: ص ۴۷۸.

۶ . تلاوت قرآن کریم: تلاوت قرآن کریم، در هر جایی ممکن و مفید است، ولی بهترین و مقدس‌ترین جای آن، مسجد است که خانواده‌های متدین از این فضای منور و روحانی، استفاده کامل و قرآن را به صورت فردی و یا به صورت جمعی تلاوت و در معانی آن تدبیر می‌کنند. استادان قرائت قرآن نیز تلاش کنند، در آموزش روخوانی و قرائت آن، خانواده‌ها به ویژه نوجوانان و جوانان را یاری دهند و قلوب پاکشان را با کلام خدا آشنا کنند. هم‌چنین روحانیان معظم و مفسران قرآن کریم برای توضیح و تفسیر آیات، از مساجد و فضای روحانی و عرفانی آن استفاده کنند.

۷ . اعتکاف در مساجد: یکی از سنت‌های رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در میان مسلمانان، اعتکاف است.

حضرت در مسجد است. اعتکاف، از جمله اعمال عبادی است که با حضور در مسجد و باقی ماندن در آن به مدت سه شبانه روز و گرفتن روزه در هر سه روز و خارج نشدن از مسجد مگر در مواقع ضروری محقق می‌شود.

انسان معتکف در این مدت فرصتی به دست می‌آورد تا با تفکر و تدبیر در رفتار و کردار خویش، درصد ترمیم نارسایی‌های اخلاقی و کرداری خویش برآید و با عبادت و راز و نیاز، روح و روان خود را صفا بخشد.

پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در ماه مبارک رمضان، به ویژه در دهه سوم آن، در مسجد معتکف می‌شد.^{۳۶} و این سنت در میان امامان معصوم علیهم‌السلام و مسلمانان نیز تداوم یافت و هم‌اکنون در ایران

اسلامی و برخی از مناطق شیعه‌نشین جهان، در روزهای سیزدهم، چهاردهم و پانزدهم رجب هر سال، متدینان و عبادت پیشه‌گان به مساجد می‌روند و به مدت سه شبانه روز معتکف می‌شوند. شایان توجه است که حضور جوانان، به ویژه دختران و پسران دانشجو در این مراسم عبادی چشمگیر است.

استفاده‌های نامشروع و غیرمجاز از مسجد

در استفاده از مساجد باید توجه داشت که هر کار ممکن را نمی‌توان در مسجد انجام داد، و در واقع انجام دادن برخی از کارها در مسجد ممنوع است که در این جا به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

۱ . استفاده ابزاری از مسجد: نظر به استقبال عمومی مسلمانان از مسجد و توجه ویژه آنان به این مکان مقدس، ممکن است عده‌ای بخواهند از آن و از فضای معنوی آن در راستای اهداف شخصی، حزبی و جناحی خود بهره‌برداری کنند و خانواده‌های متدین را به ضلالت و انحراف بکشانند، یا این که وارد مساجد شوند و پس از دیدن آداب و رسوم مسلمانان، آنان را به سخریه و استهزا بگیرند. متولیان امور مساجد و عموم مسلمانان و نمازگزاران باید جلو چنین استفاده‌های نامشروع را بگیرند و محلی برای اظهار وجود بدخواهان و مخالفان باقی نگذارند و مسجد مقدس را تبدیل به مسجدی هم‌چون مسجد ضرار نمایند.

نمونه‌های فراوانی داریم که رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله و یا ائمه اطهار علیهم‌السلام با این گونه‌ها اف‌راد ک‌ه قصد سوء استفاده‌های مذهبی و سیاسی داشتند، برخوردار می‌کردند و عکس العمل‌های لازم را نشان می‌دادند.^{۳۷}

۲ . انجام دادن کارهای صنفی و صنعتی در مساجد: در مساجد نباید کارهای صنفی و صنعتی

و امثال آن انجام داد، زیرا از این‌گونه اعمال در مسجد نهی شده است. در روایات آمده است که پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله از آماده کردن شمشیر و تیز کردن آن در مسجد جلوگیری می‌نمود و می‌فرمود:

«انما بنی لغیر ذلک»^{۳۸}

«مسجد برای کارهای دیگری بنا شده است».

۳ . وجود تصاویر و نقش و نگار در مسجد: کارهای هنری و زیباسازی مساجد، منافاتی با روح معنوی و عرفانی آن ندارد، لیکن از حك کردن نقش و نگار جانداران بر در و دیوار مسجدها و کشیدن عکس انسان و حیوان، هم‌چنین قرار دادن تصاویر، در مقابل نمازگزاران، باید پرهیز کرد. در حقیقت نباید مساجد را به موزه‌ای از تصاویر و عکس‌های گوناگون تبدیل کرد زیرا امکان دارد نظر نمازگزاران و عبادت‌کنندگان به آنها جلب شود و از توجه آنان به اعمال عبادی کاسته شود.

^{۳۶} // الکافی، شیخ کلینی: ج ۴، ص ۱۷۵ .

^{۳۷} . سیرة النبی صلی‌الله‌علیه‌وآله، ابن‌هشام: ج ۲، ص ۳۷۰ // الکافی، شیخ کلینی: ج ۱، ص ۲۹۳ .

^{۳۸} // الکافی، شیخ کلینی: ج ۳، ص ۳۶۹ .

عمرو بن جمیع گفت: از امام جعفر صادق علیه السلام درباره مساجدی که دارای تصاویر هستند،

پرسیدم، آن حضرت فرمود:

«اكره ذلك، ولكن لا يضركم ذلك اليوم، ولو قد قام العدل لرأيتم

كيف يصنع في ذلك».^{۳۹}

«چنین چیزی کراهت دارد، ولیکن امروزه ضرری به شما نمی‌رساند.

اگر امام عادل قیام کند، هر آینه می‌بینید که با این تصاویر چه خواهد کرد».

۴ . انداختن سنگ و زباله در مسجد: بی‌احترامی به مساجد با انداختن و یا ریختن سنگ و کلوخ و یا گذاشتن زباله و آشغال در آنها، هم‌چنین گذاشتن وسایل شخصی و خانوادگی مانند آلات و ابزار کشاورزی، دامداری و ماشین‌های سواری و امثال ذلك، در شأن و خانواده‌های محترم و معتقد نیست. ولیکن مع‌الاسف مشاهده می‌شود که در برخی از مساجد چنین بی‌احترامی‌هایی انجام می‌شود. به ویژه در مسجدهایی که نمازگزاران کمی دارد و هم‌چنین مساجدی که تنها در ماه مبارك رمضان گشوده می‌شوند و از آنها تنها در این ماه استفاده می‌شود و در بقیه ایام، خالی و بدون نمازگزار است.

هم‌چنین در سطح برخی از روستاها و قریه‌های دور افتاده چنین رفتار و کردار نکوهیده مشاهده می‌گردد که این امر گناهی است که عقوبت آن دامن‌گیر عاملان خواهد شد.

از پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله روایت شده است: که آن حضرت، مردی را دید که سنگریزه به داخل

مسجد پرتاب می‌کند. حضرت به وی فرمود:

صلی‌الله‌علیه‌وسلم **ما زالت تلعن حتى وقعت».**^{۴۰}

«از زمانی که سنگریزه را انداختی تا مادامی که در آن‌جا باقی است،

آن سنگریزه تو را لعنت می‌کند».

۵ . راه قرار دادن مساجد: برخی از افراد، مسجد را برای عبور و مرور خود انتخاب می‌کنند و بدون این‌که نمازی در آن بخوانند، و صرفاً برای نزدیک کردن راه خود، از دری وارد و از در دیگر خارج می‌شوند که این کاری است ناپسند و خانواده‌های محترم باید به آن توجه داشته باشند.

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در حدیثی فرمود:

«لا تجعلوا المساجد طرقاً حتى تصلوا فيها ركعتين».^{۴۱}

«مساجد را راه عبور خود قرار ندهید، مگر این‌که دو رکعت نماز

در آن بخوانید».

در پایان، از خداوند متعال مسئلت می‌کنم که همه اقشار جامعه از جمله خانواده‌های متدین و مؤمن خصوصاً جوانان با مسجد، و فواید و فضایل معنوی آن هرچه بیشتر آشنا شوند و بر تقوا و ایمان آنان افزوده شود، تا با آمادگی همه مسلمانان عالم، زمینه ظهور سرور و مولایمان حضرت حجة بن الحسن العسکری(عج) فراهم گردد.

³⁹ .الكافی، شیخ کلینی: ج ۳، ص ۳۶۹؛ التهذیب، شیخ طوسی: ج ۳، ص ۲۵۹ .

⁴⁰ .التهذیب، شیخ طوسی: ج ۳، ص ۲۶۲ .

⁴¹ . وسائل الشیعة: ج ۵، ص ۲۹۲ .